

III. A NAGY HÁBORÚ EMLÉKEZETE

Balogh Tamás Zoltán

BALOGH TAMÁS ZOLTÁN

ELSŐ VILÁGHÁBORÚS MAGYAR EMLÉKEK AZ OLASZ FRONTON ÉS AZ ISONZÓ EXPRESSZ

Több mint száz évvel ezelőtt robbant ki az első világháború, amely az antant és a központi hatalmak között zajlott. A háborúból sem Magyarország, sem Olaszország nem maradhatott ki, ráadásul egymás ellen harcoltak. Napjainkban a két ország között béke van, és együtt emlékeznek meg a Nagy háborúban hősi halált halt katonáiról. A közelmúltban indult el az első világháborúra emlékező Isonzó Expressz, amely az akkori olasz frontra kíséri utasait. Az emlékhelyre Isonzóba történészek, vasútbarátok, valamint a háborúban elhunyt katonák hozzátartozói indultak el, hogy megnézzék a helyet és leróják kegyeletüket. A témán keresztül, bemutatom az olasz fronton megmaradt magyar emlékeket, a magyar katonák hátra hagyott építményeit, a tárgyaikat őrző múzeumokat, és az ottani magyar sírokat. Háttérként az első világháború kirobbanását és az olasz front eseményeit követem nyomon, majd az üknagyapám testvéréről mesélek. Ezek a 2015-ben elindult Isonzó Expressz útvonalát és annak történetét ismertetem.

1. Az első világháború kirobbanása

A Nagy háború előzménye a „boldog békeidőszak” volt, akkor még senki sem gondolt háborúra. A vihar előtti csendben azonban kialakult a két nagy szövetségi rendszer: az antant és a központi hatalmak. Előbbi létrejött 1904-ben a francia-angol Entente cordiale-al, vagyis a szívélyes egyetértéssel kezdődött, amelyhez később csatlakozott az Orosz birodalom is, – lásd bővebben 1892 orosz-francia katonai egyezmény, 1893-as francia-orosz összefogás, 1907-es szentpétervári angol-orosz egyezmény –, így hozva létre a hármas antant szövetséget. A központi hatalmak viszont 1879-től alakították ki együttműködésüket. A Német birodalom és az

Osztrák-Magyar Monarchia oroszellenes kettős ligájához, 1882-ben csatlakozott az Olasz Királyság, majd később 1884-ben Románia csatlakozásával kialakult a négyes szövetség, amelyet 1887-ben és 1891-ben meg is hosszabbítottak. Hiába volt az 1871-es három császári egyezmény, majd 1881-ben a három császár szövetsége, amely a Német birodalom, az Orosz birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia között kötött, mindez 1887-ben megszűnt létezni, mivel megromlott a kapcsolata a központi hatalmak két fő államának az Orosz birodalommal.

A háború kirobbanását elősegítette továbbá az első és második marokkói válság, az 1908-as boszniai válság, és az első illetve második Balkáni háború eseményei. De az utolsó lökést a háborúhoz mégis egy merénylet adta meg: az Osztrák-Magyar Monarchia negyedik trónörököse, a császár öcsének fia, Habsburg Ferenc Ferdinánd és felesége, Zsófia hercegné 1914. június 28-án merénylet áldozatai lettek. Gavrilo Princip szerb merénylő lövése után, bár az akkori miniszterelnök gróf Tisza István először ellenezte a háborúba való beugrást, később Ferenc József császár döntése mellé állt, így a merénylet után 1 hónappal a Monarchia 1914. július 28-i Szerbiai hadüzenetével kirobbant a Nagy háború. Eközben a két állam szövetségesei úgyszintén kinyilvánították a hadiállapotot.

1. kép Katonai szövetségek 1914-ben¹

¹ https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Map_Europe_alliances_1914-hu.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

2. kép Európa szövetségi rendszere a háború idején ²

1. 1. Olaszország és Magyarország belépése az első világháborúba

Az egységes Olasz Királyság 1861-ben alakult meg, majd 1866-ban Velence és környékével, később 1870-ben Róma és a Pápai Állammal bővült a terület. Olaszország viszont hiába volt egységes, a megalakult nemzetállamon kívül is éltek olaszok, így az ország elsődleges célja az volt, hogy „*valamennyi olasz nyelvű embernek hazát nyújtó nemzetállammá váljon. A (...) nacionalizmus az egész olasz nyelvterület megszerzése mellett a (...) történelemhez kapcsolható területekre is igényt tartott. Ezek (...) legtöbbször Ausztria-Magyarország uralma alatt állott. Olaszország etnikai alapon formált igényt Tirol Brenner-hágótól délre eső területeire, az Isonzó völgyére, Isztriára egészen Fiuméig. Az egykori Velencei Köztársaság által birtokolt adriai szigetek is a kiszemelt területek közé tartoztak.*” ³

² https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Map_Europe_alliances_1914-hu.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

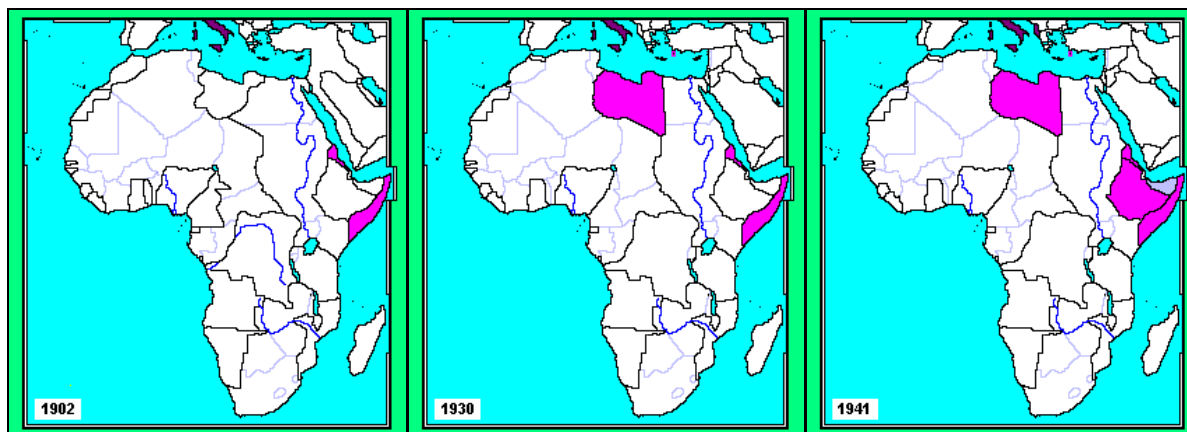
³ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszország%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszország%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

3. kép Az olasz egység létrejötte ⁴

Itália Emellett gyarmatokat is tudott szerezni, köztük az 1911-1912. között lezajló olasz-török háborúban Líbiát kaparintotta meg. Viszont hadserege nagyon is gyenge volt, ezért elkezdett szövetségeseket keresni. „A XIX. század végén elsősorban a franciákkal folytatott gyarmati vetélkedés befolyásolta az olasz döntéshozókat. Két hatalom irányában kezdtek tájé-

⁴ <http://slideplayer.hu/2026266/8/images/7/Az+olasz+egys%C3%A9g+l%C3%A9trej%C3%B6tte.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

4. kép Olaszország gyarmatai 1902-ben, 1930-ban, 1941-ben ⁵

kozódni. Nagy-Britannia a tengereken volt Franciaország vetélytársa és flottájával képes volt sakkban tartani a franciákat, Németország modern hadserege pedig a szárazföldön jelentett fenyegetést Párizsra. Olaszország számára megkönnyítette a szövetségkötést, hogy 1900-ig Nagy-Britannia és Németország jó kapcsolatokat ápolt egymással. 1882-ben hármas katonai szövetséget kötöttek Németországgal és a Monarchiával.”⁶

Itália viszont a századfordulón már egyre inkább a francia-brit kapcsolatok irányában tett lépéseket és elkezdett távolodni a hármas szövetség országaitól. Egyfelől szembe került a Monarchiával a balkáni tervek miatt, másfelől pedig Ausztria-Magyarország több nemzetiségű állam lévén területén olaszok is éltek, rájuk és az általuk lakott területekre pedig Olaszország is igényt tartott. Ez viszont az osztrákoknak nem kedvezett, hiszen Magyarországon csak Fiume városban éltek nagyobb számban olaszok. A Monarchia diplomáciája mégis egyre nagyobb erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy Olaszországot a szövetségi pozícióban tartsa, amiért még engedményekre is hajlandó volt. Az Olasz királyságnak viszont 1914 októberében választania kellett a háborúba való belépés és a semlegesség között. „Az olasz politika feladata ettől kezdve kettős volt: mindkét féltől a lehető legnagyobb árat kiharcolni a hadbalépés/semlegesség érdekében, illetve meghatározni azt a hadbalépési időpontot, amikor az or-

⁵ <http://slideplayer.hu/2026266/8/images/7/Az+olasz+egys%C3%A9g+l%C3%A9trej%C3%B6tte.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

⁶ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

5. kép Az Osztrák-Magyar Monarchia és annak nemzetiségei ⁷

szág a legkevesebb erőfeszítéssel a legtöbb nyereséget érheti el.” ⁸ Addigi ellenfeleivel, az antanttal 1914 szeptemberében kezdték meg egyeztetéseiket „...a szentpétervári tárgyalások azonban kudarcba fulladtak, mert az olaszok a Szerbiának ítélt Dalmáciát követelték, melynek odaítélésére a szerbeket képviselő Oroszország nem volt hajlandó. A tárgyalások megszakadtak, majd Londonban folytatódtak. Németország érzekelte az olasz szövetséges elfordulását és több diplomáciai akciót indított megtartására. Először a Monarchiát kísérte meg rávenni területi engedményekre, majd Olaszországot győzködtte. ⁹

A Monarchia galíciai veresége aztán megnövelte az olasz állam területi igényeit, így már a semlegesség fejében is területek átadását követelték. A Monarchia viszont erre nem volt haj-

⁷ https://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k%20Magyar_Monarchia#/media/File:Ausztria-Magyarorsz%C3%A1g_nemzetis%C3%A9gei.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

⁸ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

⁹ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

landó, több az annál a dualista állam politikusai az oroszok elleni téli támadás sikerében is bíztak. Márciusban a támadás kudarca után viszont a Monarchia felkereste Olaszországot és semlegessége fejében felajánlotta számára Dél-Tirolt és néhány települést az Isonzó vidékén, azzal a feltétellel, hogy a szóban forgó területek átadását csak a háború után ejtik meg. Ezt a lehetőséget viszont Olaszország elutasította, azonban ez év márciusára holtpontra jutottak az antanttal folytatott londoni tárgyalások is. Oroszország ugyanis semmiképp sem volt hajlandó beleegyezni abba, hogy az adriai partvidéket ne Szerbia kapja meg. Így Olaszország – megfelelő ajánlat híján – egyelőre semleges maradt, az antanthoz való csatlakozását azonban végül furcsa módon a Központi hatalmak sikerei hozták el, mivel főként a német támadások miatt az Orosz birodalom engedékenyebbé vált az olasz territoriális igényekkel kapcsolatban.

*„Áprilisban az antant partra szállt a Dardanelláknál, Olaszország pedig a központi hatalmak gyors összeroppanására számítva egyezséget keresett az antanttal. Megkötötték a londoni egyezményt, amelyben az olaszok vállalták, hogy egy hónapon belül hadba lépnek a Monarchia ellen. A Monarchia az utolsó utáni pillanatban 1915. május 9-én még egy, a korábban jóval csábítóbb ígérettel fordult Olaszországhoz, de az addigra már elkötelezte magát az antant oldalán. Május 23-án Olaszország hadat üzent az Osztrák-Magyar Monarchiának és a Német birodalomnak.”*¹⁰ Így Olaszország belépett az első világháborúba.

A londoni egyezmény tartalma alapján a hadüzenet és a háborúba lépés fejében az antant garantálta Olaszországnak a Triesztre, Trentinora, Dél-Tirolra, Görzre (Gorizia), és a szlovének által lakott területek egy részére, valamint Fiume nélkül az Isztriai-félszigetre, Zárára, a Dódekanészosz-szigetekre, továbbá az Albánia feletti protektorátusra, Vlorára, Dalmácia egyes területeire, a Sazan szigetekre vonatkozó területi igényeinek teljesülését. Törökország felosztása esetén pedig további területi igényekkel léphetett volna fel, valamint az afrikai német gyarmatok Egyesült Királyság és Franciaország közötti felosztásakor rekompenzációkban is részesült. Olaszország továbbá 50 millió fontnyi kölcsönt is kapott az Egyesült Királyságtól a szerződés értelmében.

Mindezek mellett a Szerb Királyságnak ígérték Spalatot, a Pelješac-félszigetet, Krk szigetét, valamint Dalmácia déli partvidékét, Bosznia-Hercegovinát, Bácskát, Szlavóniát, il-

¹⁰ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

letve egyéb részleteiben nem meghatározott Albán területeket. Montenegrónak Dubrovnikot, illetve Albániában Shëngjin – másként San Giovanni di Medua kikötővárost ítelték oda.¹¹

1. 2. Az Olasz front

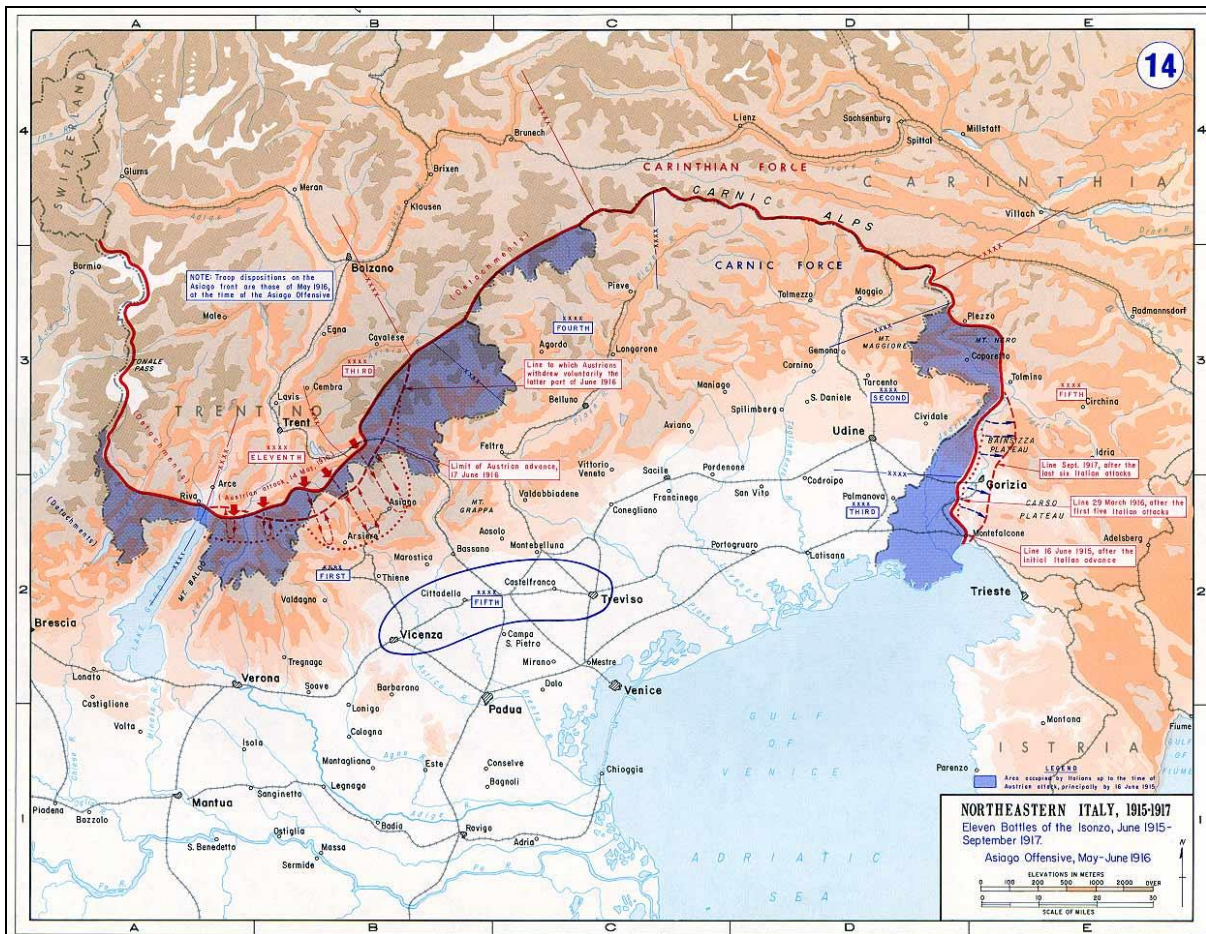
A Monarchia az olasz hadüzenet után háromfrontos háborúba került. Az oroszok ellen a keleti fronton bár viszonylagos sikereket értek el, a balkánon még mindig a szerb csapatokkal harcoltak. Az olasz front pedig azt a veszélyt hordozta magában, hogy a többszörös túlerő miatt esetleg benyomulhatnak a Monarchia hátszágába, így a Ausztria-Magyarország hadvezetése a jól védhető Isonzó folyónál és a Júliai-Alpoknál akarta az olasz támadást megtörni, ugyanis így egy hosszan elhúzódó állóháborút tudtak kikényszeríteni. Az olasz támadás után a Monarchia tehát az 5. hadtest mellett még másik kettőt is átcsoportosított az Isonzó vidékére, így próbálva megállítani az olasz haderőt.

Görzöt nem is tudták elfoglalni s így az Osztrák terveknek megfelelően kialakult az állóháború. Bár az Olasz hadsereg nagyobb létszámú volt, a felszereltsége és a hadvezetése viszont alulmúlta az Osztrák-Magyar csapatokét. Az olaszok lovasszázadaikat az Alpok hegyvonulatai miatt be sem tudták vetni, továbbá az olasz főparancsnok, Luigi Cadorna sem volt nagyon népszerű katonái körében mindazokmellett, hogy nem is volt, mint utóbb kiderült kiemelkedő katonai stratégia. Az olasz csapatoknál idővel állandósultak az utánpótlási hiányok, illetve fontos stratégiai pontokat sem sikerült bevenniük. A történethez hozzátartozik az is, hogy az olaszok a támadások során átlagosan másfélszer annyi embert veszítettek mint ellenfeleik.¹²

A Monarchia csapatait az Isonzó mentén Svetozar Borojević vezéreztetésre bízták, aki kiváló védekezési stratégiát alkalmazott, így ez a frontszakasz vált a Monarchia legstabilabb ütközőzónájává. Az olaszok bár egy-két csekélyebb jelentőségű területet elfoglaltak, és a görzi hídfőt is sikerült végleg ellenőrzésük alá vonni, de nagyobb áttörést nem értek el. A hatodik isonzói ütközet az olasz front egyik legnagyobb véráldozatú csatájává vált, azonban stratégiai

¹¹ Lásd bővebben: [https://hu.wikipedia.org/wiki/Londoni_egyezm%C3%A9ny_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Londoni_egyezm%C3%A9ny_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

¹² [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

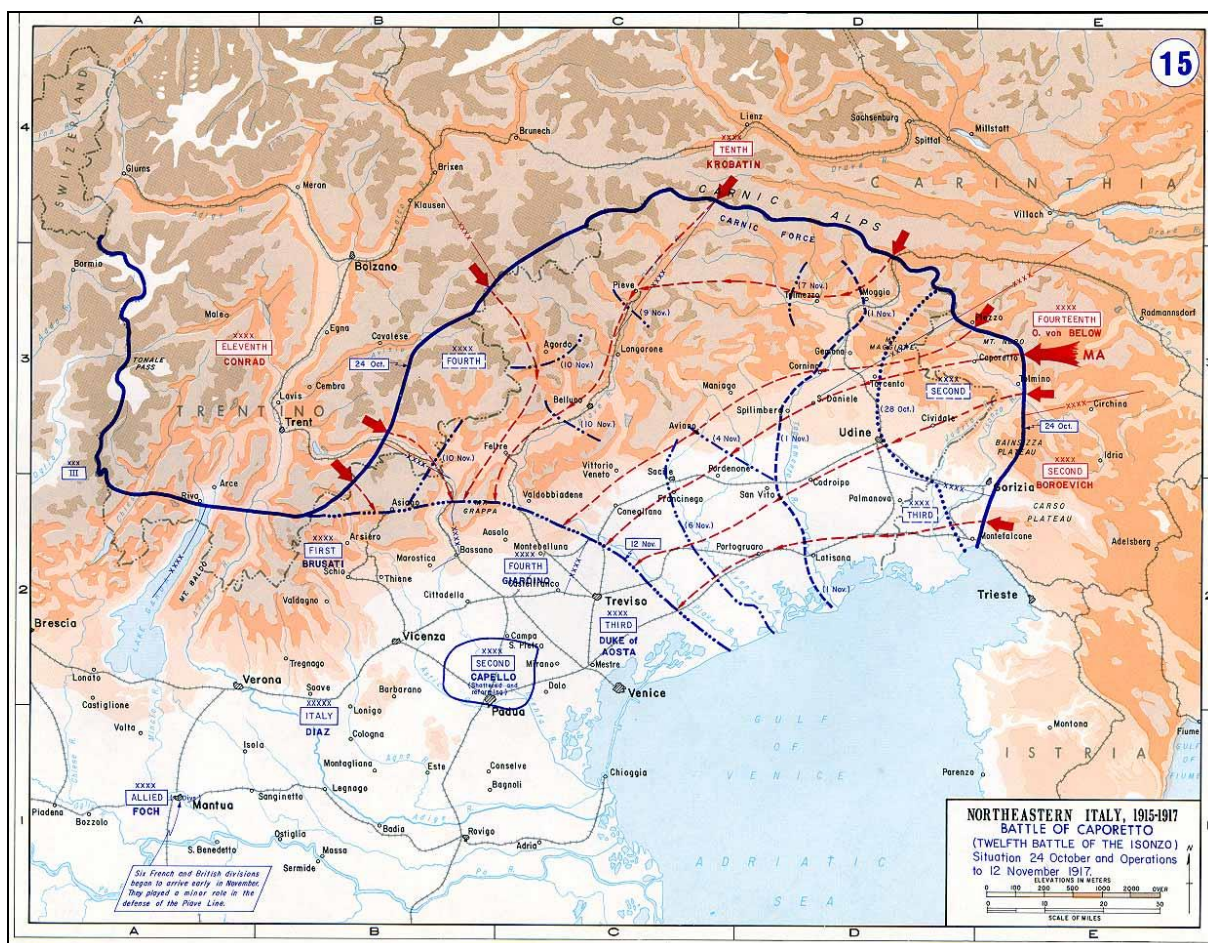

6. kép Az Olasz front 1915-1917. között¹³

előnyt továbbra sem tudtak felmutatni. Az Osztrák-Magyar hadtest viszont 1916-ban Dél Tiroi térségében, Asiago városánál 15 hadosztájával támadást kísérelt meg az olasz fronton amikor is áttörték a vonalakat, majd Verona irányába nyomultak. Csak a gyors olasz átcsoportosítás akadályozhatta meg a vasútvonalak igénybevételével, hogy ekkor nem omolott teljesen össze az olasz front.

Az Isonzónál később 1917 nyaráig az olaszok bár kisebb sikereket arattak a Monarchia csapataihoz időközben egyre nagyobb számban csatlakozó német haderőkkel továbbra sem bírtak, így nem sikerült döntő győzelmet aratniuk. A tizenegyedik isonzói csata után a Monarchia haderői is kimerültek, ám ez az olasz csapatokról is elmondható volt, így az év

¹³ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)/#/media/Fi:Italian_Front_1915-1917.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)/#/media/Fi:Italian_Front_1915-1917.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

7. kép Az Olasz front 1917-ben¹⁴

során az olasz hadvezetés már további támadást nem tervezett. A központi hatalmak viszont idő közben a keleti frontról átcsoportosították erőiket és így az olasz frontvonalon, 1917 őszen egy német – osztrák-magyar támadást intéztek ami Caporetto – ma Kobarid – térségében kezdődött meg.

Az összetett – repülőgépekkel, mérgezgázzal, rohamcsapatokkal, az ellenség mögé beszivárgó ügynökökkel és általános gyalogosrohamokkal végül sikerült áttörni az olasz frontot. A központi hatalmak seregei megkezdték az előrenyomulást, átkeltek a Tagliamento folyón, majd egészen a Piave folyóig törtek. Az olaszok ekkorra már tömegesen dezertáltak, vagy megadták magukat. A kudarcért az olasz hadvezetés fejét, Luigi Cadorna főparancsnokot tették felelőssé, akit leváltottak, majd helyére Armando Diaz került. Az összeomló olasz

¹⁴ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)#/media/File:Battle_of_Caporetto.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)#/media/File:Battle_of_Caporetto.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

frontra angol és francia segéderők érkeztek. Az elsöprő erejű német illetve monarchiabeli csapatok támadása később a caporettói áttörés néven került be a történelembe. A Monarchia hadserege a telet már a Piave folyónál töltötte, ahol szintén kiépítették védelmi vonalaikat.¹⁵

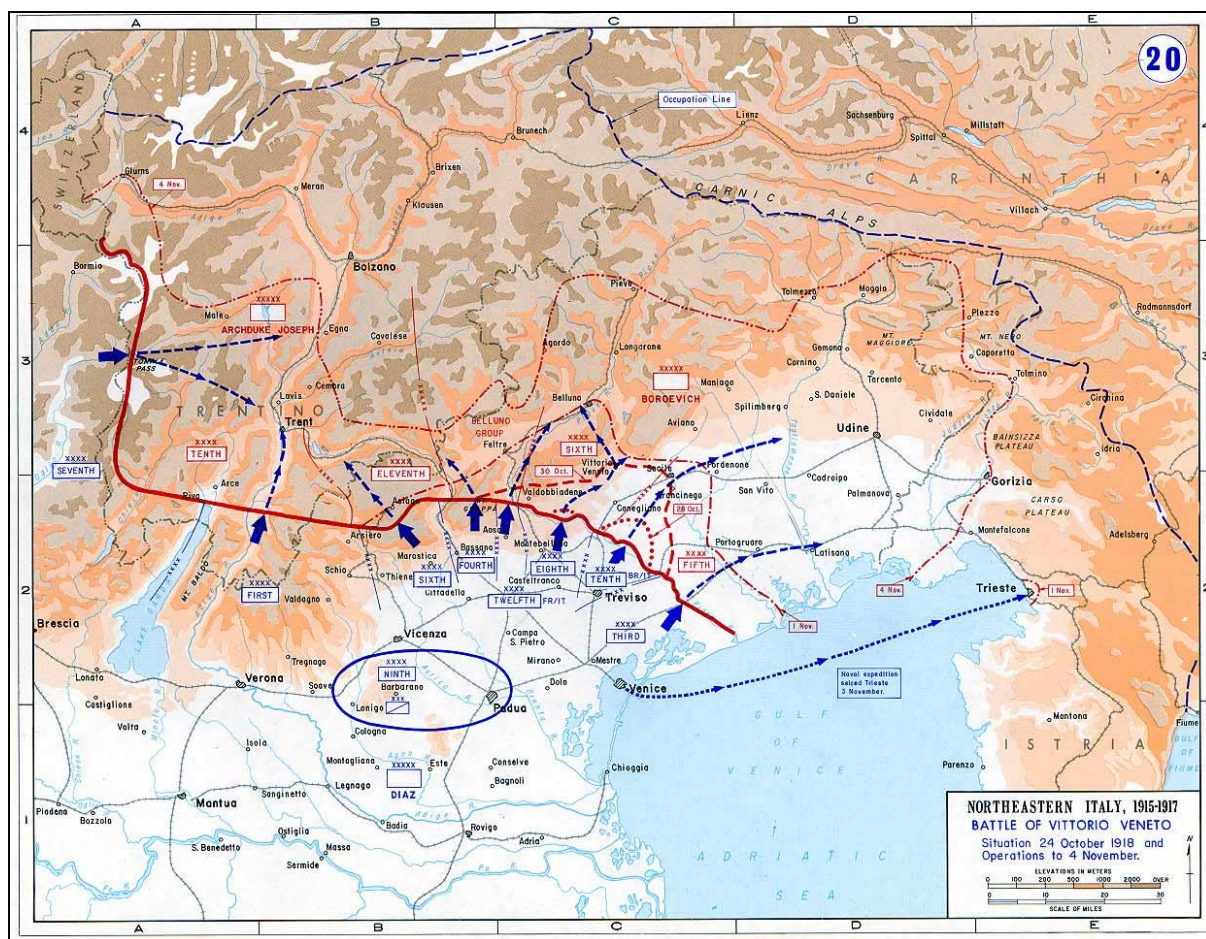
Az olaszok mindeközben sikeresen felépítették hadseregüket, ami a Caporettói áttörés után nagyrészt megsemmisült, sőt 1918-ban már Egyesült Államokbeli csapatok is megjelentek ezen a fronton. Az olasz hadvezetés nem tervezett támadást 1918-ban sem, hiszen az 1917-es sokkot még szinte ki sem heverték. A harcban álló felek tehát a Piave vonalánál néztek farkasszemet egymással. A Monarchia miután a keleti front megszűnt és Ukrajnát is megszállta biztosítva érezte a gabonautánpótlást, továbbá a balkáni front is stabilnak bizonyult, éppen ezért nem tartottak az atant csapatok támadásától. Minden erejüket tehát az olasz frontra fordíthatták. A hadvezetés éppen ezért úgy gondolta, hogy egy újabb elsöprő erejű támadással sikerülhet Olaszországot fegyverszünetre kényszerítenie, aminek következtében a Monarchia győztesként került volna ki a háborúból.

A hátszágában a sztrájkok és tüntetések viszont állandósultak, az utánpótlás pedig akadozott. A lakosságnak elege volt a háborúból, és mielőbb békét szerettek volna. Mindezek mellett pedig kezdetét vette a nemzetiségek politikai szervezkedése is, ami a Monarchia átalakítását, illetve feldarabolását tűzte ki célul. E körülmények között vette kezdetét II. piavei csata, amely során a magukra maradt monarchiabeli csapatok, – a németek időközben visszatértek a nyugati frontra –, támadást intéztek az olaszok ellen. Ennek idejét és helyét az olasz hadvezetés azonban pontosan ismerte, így nem érte váratlanul őket a tervezett roham.¹⁶

A Val di Sole-út (SS-48) Tonale-hágóhoz vezető emelkedőjénél láthatók az osztrák „Sperre Tonale” záróerőd romjai. Az úgynevezett 1915-1918. közötti hegyvidéki háború más néven „Gebirgskrieg” során a hágó az osztrákok és olaszok közti frontvonal egy szakasza volt. Az osztrákok 1918. nyarán egy „Unternehmen Lawine” elnevezésű, hadműveletet indítottak, ezzel pedig azt a tényleges keleten tervezett támadást leplezték, amely aztán mint az 1918-as második piavei-offenzívaként vált ismertté. Az első világháború utolsó, zavaros napjaiban az olasz csapatok a Tonale-hágón keresztül egészen a Nonstal-ig nyomultak előre,

¹⁵ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

¹⁶ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

8. kép Az Olasz front 1918-ban ¹⁷

gyors ütemben foglalva vissza a korábban a caporettoi áttörés során elvesztett területeket elzárva ez által az osztrák-magyar csapatok elől az északra vezető visszavonulási utakat, amivel végülis fogságba ejtették őket. A csata során a Monarchia hadserege gyakorlatilag felbomlott, és nem tudott ellenállni az olaszoknak. Így vált ez a művelet a „Schlacht von Vittorio Veneto”-nevű olasz győzelemmé, ami ezután a „Villa Giusti-i” fegyverszünethez vezetett. A katonák ezek után tömegesen dezertáltak, nem akartak, már tovább a K.und K. hadtestében harcolni. A magyarok egyenesen ki akartak lépni a Monarchia hadkötelékéből, csakúgy mint a cseh nemzetiségű katonák, akik viszont már inkább egy független Csehországért küzdöttek volna.

¹⁷ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)#/media/File:Battle_of_Vittorio_Veneto.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)#/media/File:Battle_of_Vittorio_Veneto.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

A katonai vereséget végül is a Monarchia teljes felbomlása követte. Az osztrák Ideiglenes Nemzetgyűlés október 21-én jelentette be elszakadását a birodalom többi részétől, egy héttel később pedig kihirdették Csehszlovákia megalakulását is, Budapesten pedig kitört az őszi őrzsás forradalom. A Monarchia képviselői október 29-én békét kértek az olaszoktól, akik azonban folytatták az előrenyomulást, és 30-án elfoglalták a Livenza folyót és Vittorio városát. November 3-án a Monarchia ismét megadást kért az olaszoktól, akik a párizsi szövetséges legfelsőbb parancsnoksággal történő tanácskozás után megszabták feltételeiket. Olaszország és a Monarchia képviselői ezen a napon a Villa Giustiban, Padova közelében írták alá a fegyverszüneti egyezményt, amely másnap hatályba is lépett. Ezen a fronton is mindkét oldalon nagyok voltak a veszteségek, az olasz oldalon csaknem 500.000 katona esett el, a Monarchia pedig 200-300.000 embert veszített. A hágón ma egy olasz háborús emlékmű – a „Monumento Ossario” – áll, továbbá egy templom és az „Albergo della Vittoria” – egy a Győzelemhez Címzett Fogadó, amely ezekre a történelmi eseményekre emlékeztet.

Az Osztrák-Magyar Monarchia és Olaszország között tartó 3 éves háború tehát 1918-ban fejeződött be. A Monarchia részben más hadszíntereken, illetve szövetségesei által elszenvedett vereségek nyomán széthullott, helyét a térségben nem egy új birodalom, hanem kisebb államok foglalták el. A népesség viszont a legtöbb országban nemzetiségileg ugyanolyan megosztottá vált, mint az Osztrák-Magyar Monarchiában volt. A Balkánon és a Kárpát-medence térségében hatalmi űr keletkezett, amit az antant hatalmak akartak elfoglalni, így Görögország és Lengyelország brit érdekkörökbe, Románia és Jugoszlávia francia, míg Magyarország és Ausztria Albániával együtt olasz érdekképviselet alá tartozott volna. A franciák és a britek azonban ténylegesen nem tudtak dominálni a térségben, az olaszoknak pedig – bár megnyerték a háborút – mégsem sikerült a londoni egyezményben foglaltaknak érvényt szerezniük, így csak kisebb területeket kaptak meg. Olaszország belpolitikai értelemben mindközben labilissá vált, állandó sztrájkok tüntetések és gyárfoglalások követték egymást. Végül a politikai rendszer az 1920-as években átstrukturálódott, létrejött a fasiszta Olaszország, amely újabb területi követelésekkel lépett fel, és egy újabb háború megszervezésébe kezdett.¹⁸

¹⁸ [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

2. Első világháborús magyar vonatkozású emlékek az olasz front helyszínein

A nagy háború alatt a magyar hadsereg a frontvonalon nem csak harcolt, hanem építkezett is. Az elesett katonákat korábban hazájukban – legtöbbször szülőhelyükön vagy lakhelyükön temették el. A XX. század folytán viszont gyakorlattá vált, hogy a halottakat a frontvonal közelében hantolták el. Alább az osztrák-magyar hadsereg kegyhelyeit ismertetjük.

- **Asinara (Szamár-sziget):** Osztrák-magyar hadifogolytábor, emlékmű, csontkamra. Asinara, vagyis a Szamár-sziget az első világháború egyik legrejtélyesebb szigete volt. A szerb hadműveletek alatt sok hadifoglyot ejtettek, osztrákokat és magyarokat, akiket olasz marhaszállító gőzösökkel a Szardínia közelében elterülő Szamár-szigetre deportáltak, A 85 ezer ideszállított hadifogolyból mindössze 6 ezren éltek csak túl az embertelen körülményeket. Nem csak járványok pusztítottak. A hadifoglyok a szabad ég alatt éjszakáztak, hajnalonta több százan fagytak meg. Az erősebbek elvették a gyöngébbektől az innen-onnan kikapart rohadt répát, a bajtársak leszaggatták egymásról a ruháikat, sőt egyes beszámolók szerint még kannibalizmusra is volt példa.¹⁹
- **Aurisina (Nabrežina):** Osztrák-magyar katonai temető. Aurisina Triesztől nem messze mintegy 16 km-re található, amely 1920 óta tartozik Olaszországhoz. A háború idején Aurisina, vagy, ahogy akkor hívták, Nabrežina az Osztrák-Magyar Monarchia része volt, azon belül is az Osztrák tenger mellék tartományához tartozott. Később a helyszínre személyes vonatkozás folytán bővebben is kitérek.
- **Bassano del Grappa:** Monte Grappa emlékműve az első világháborúban elesett katonák – köztük több mint 10 ezer osztrák-magyar katona emlékére.
- **Castellana Grotte:** Magyar hadifoglyok Árpád-házi Szent Erzsébet szobra – Castellana népének ajándéka a Ferences kolostorban élő magyar hadifoglyoknak.²⁰
- **Cervignano del Friuli:** Városi temető az első világháborúban elesett katonák emlékművével.

¹⁹ <http://mult-kor.hu/szamar-sziget-rabjai---a-nagy-haboru-fogolykalvariaja-20151019> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

²⁰ BANFI., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 103.

- **Cinto Caomaggiore:** Az elesett katonák emlékére emelt osztrák-magyar kápolna.
- **Cormóns:** osztrák-magyar katonai temető. Ezen a helyen 250 kereszt és egy kő-obeliszk is található, amely alatt 282 katona nyugszik.

9. kép Az Osztrák-Magyar katonai temető emlékműve Cormónsban ²¹

- **Doberdó del Lago:** Az elesett katonák emlékére emelt osztrák-magyar kápolna. – A hősök ideiglenes temetője mellett építették fel Visintini helységben. ²²
- **Feltre:** osztrák-magyar katonai temető. A crotonei hadifogolytábor halottainak hamvait 1933-ban ide szállították át.

²¹ <http://d2s9ix2b4sctqt.cloudfront.net/big/561022.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

²² BANFI., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 133.

- **Fogliano Redipuglia:** Katonai temető és múzeum. Ezen a helyen 14406 Osztrák-Magyar katona nyugszik a temetőben, eddig mindösszesen azonban csak 2406 személyt azonosítottak. Redipugliai emlékhely múzeumában első világháborús, köztük magyar ereklyéket is őriznek. A helyszínen egy plébániatemplom is áll, amelyen a magyar Szent Korona stilizált ábrázolása látható.²³

10. kép Lövészárkok Fogliano Redipuglia-ban²⁴

- **Folgaria:** osztrák-magyar katonai temető.
- **Gorizia:** Az emlékhelyen egy első világháborús múzeum is található. Az úgynevezett Oslaviai Katonai Emlékhely 1938-ban készült el, ahol 57.201 olasz illetve 539 osztrák-magyar elesett katona földi maradványai nyugszanak.²⁵
- **Monfalcone:** osztrák-magyar katonai temető.
- **Palermo:** Rotoli temetőjében, az osztrák-magyar hadifogolytábor magyar halottainak emlékoszlopa található.
- **Palmanova:** osztrák-magyar katonai temető kápolnával.
- **Prosecco:** osztrák-magyar katonai temető. Piedimonte del Calvario és Doberdó katonai temetőiből is ideszállították az elesett katonák hamvait.

²³ BANFI., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 170-171.

²⁴ <http://www.guideturistichefg.com/wp-content/uploads/2015/12/redipuglia-trincee-1024x384.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

²⁵ BANFI., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 182-183.

- **Rovereto:** E helyen található Castel Dante katonai emlékműve, az első világháborúban elesett magyar katonák sírjaival.
- **San Martino del Carso:** A 4. honvéd gyalogezred 1921-es emlékműve Monte San Michele; négyszög alakú kőoszlop. ²⁶
- **San Michele del Carso:** Az emléktábla és múzeum mellett még a magyar állások maradványai is láthatók. ²⁷
- **Sulmona:** osztrák-magyar hadifogolytábor temetője emlékművel.
- **Verona:** osztrák-magyar katonai temető emléktáblával.

9. kép Az Osztrák-Magyar katonai temető Verona ²⁸

- **Vittoria:** Az osztrák-magyar hadifogolytábor halottainak 1927-es emlékműve látható itt, továbbá az Olasz-Magyar Történeti Múzeum, és a hadifoglyok kápolnája is megtekinthető. ²⁹

²⁶ BANFL., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 370.

²⁷ BANFL., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 371-372.

²⁸ http://1.citynews-veronasera.stgy.ovh/~media/34044496796553/allievi_al_lavoro-2.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

²⁹ BANFL., FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER 2007: 460.

2. 1. Oral History: Üknagyapám testvére Hevesi József az olasz fronton

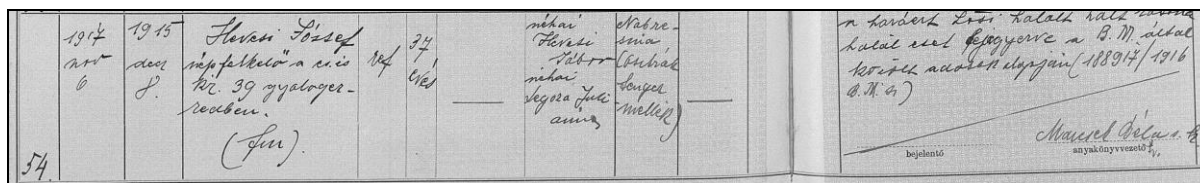
Az én családomban az üknagyapáim apai és anyai ágon egyaránt, mind harcoltak az első világháborúban. Apai ágon egy fénykép maradt ránk, amelyen üknagyapám katonai egyenruhában látható. Róla sajnos nem lehet tudni, hogy hol harcolt, de szerencsére túlélte a háborút. Anyai ágon viszont a családi legendáriumban, részletesebben megőrizték az első világháború emlékezetét.

Anyai felmenőim Tégláson és Újfehértón éltek. Egyik üknagyapám, Bálint István a keleti fronton harcolt, ahol hadifogságba esett és egy kulák birtokára került, ahol szakács volt. Elmondása szerint hadifogsága alatt megvakult, de a kulák lánya nyers májjal etette őt, amelynek köszönhetően visszanyerte látását. Bálint István túlélte a háborút és a hadifogságot. Egy rossz álm után – álmában anyját látta meghalni – megszökött, de mire 1920. után hazatért Újfehértóra anyját már eltemették. Ez az egyik történet a sok közül. Másik üknagyapámról Hevesi Imréről sajnos nem tudjuk hol harcolt, de szerencsére ő is túlélte a háborút. A testvére, Hevesi József viszont sajnos nem volt ilyen szerencsés. Az ő története az olasz fronthoz kötődik.

Hevesi József 1877. szeptember 15-én látta meg a napvilágot Tégláson, szépapám Hevesi Gábor földműves és szépanyám Legoza Julianna gyermekeként.³⁰ A faluban cseperedett fel, tanult és gazdálkodott. Hevesi József a háború kitörésekor népfelkelő volt a császári és királyi 39-es gyalogezredben, amelyet az olasz frontra irányítottak. Keresztapám szerint Hevesi Józsefnek a halála előtti csatájában, a IV. Isonzói csatában – 1915. november 10 és december 4. között – srápnél szilánkok fúródtek át a fél testén, és emiatt a hadi kórházba került. Katonatársai és a nagymamám elmesélése szerint az üknagyapám testvére ott találkozott a hadikórházba látogató Ferenc József császárral, aki megkérdezte, az akkor már haldokló Józseftől, hogy van-e valami kívánsága. Ő pedig csak egy pohár vizet kért a császártól. A császár viszont vagy nem tudott, vagy nem adhatott vizet, viszont meggyújtotta cigarettáját és az üknagyapám testvérenek a szájába adta fájdalomcsillapítóként. Hevesi József 1915. december 8-án halt meg Nabrežina-ban 37 évesen amit a téglási halotti anyakönyvbe 1917. november 6-án jegyezték

³⁰ Keresztelési anyakönyv, 34. oldal. Téglás 1877.

be. A téglási hősi halált halt katonák emléktábláján az ő neve is szerepel. Nabrežina-ban – ma Aurisina egy osztrák-magyar katonai temető található. Keresztapám szerint Józsefet is ott temették el, de erről egyelőre nem tudunk megbizonyosodni.

11. kép Hevesi József haláláról szóló bejegyzés az 1917-es téglási halotti anyakönyvben illetve az Osztrák-magyar katonai temető Aurisinában (Nabrežina) ³¹

³¹ Hevesi József haláláról szóló bejegyzés az 1917-es téglási halotti anyakönyvben. <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L9MW-JJR6?i=37&cc=1452460&cat=2018169> valamint az Aurisina (Nabrežina) katonai temetőre vonatkoztatva lásd még: http://www.potmiru.si/slike4/nabrezina_1.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

3. Az Isonzó Expressz

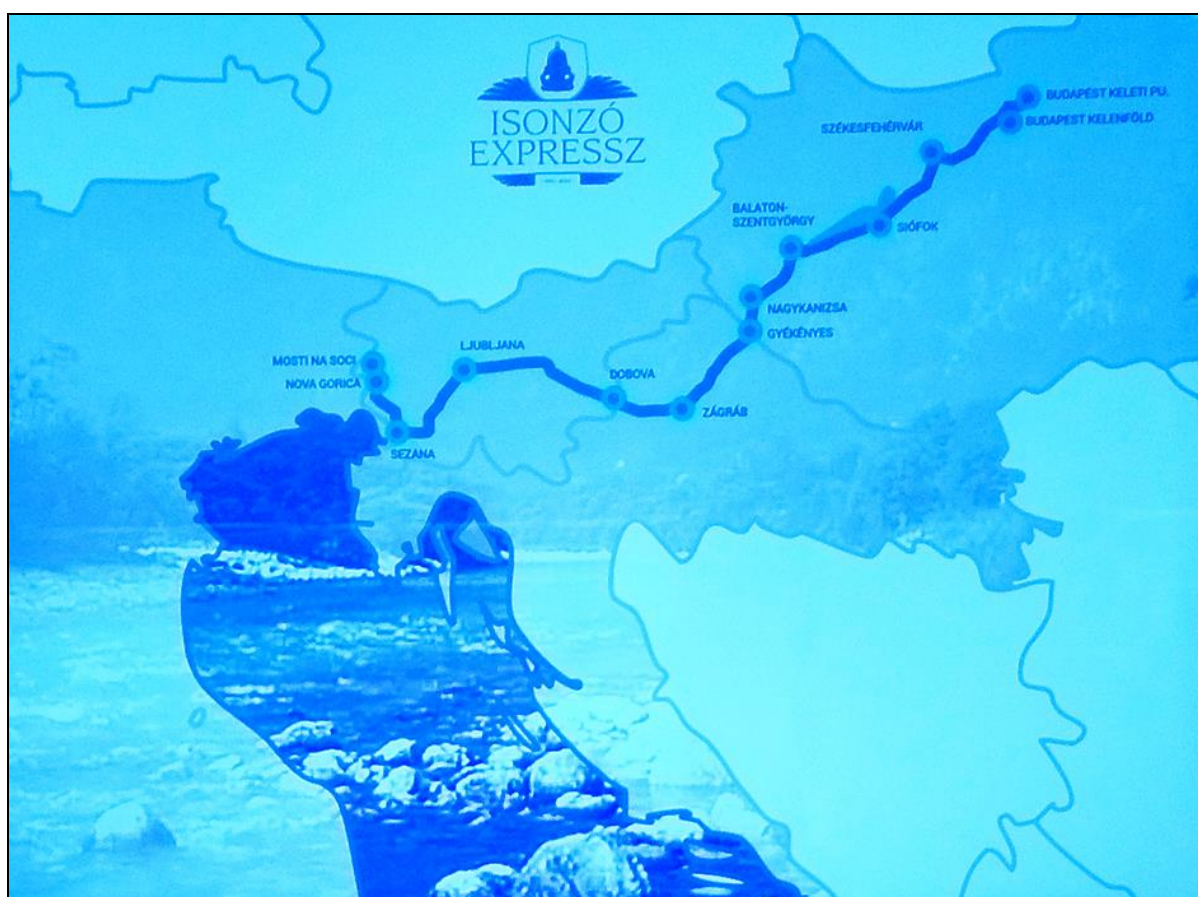
12. kép Az Isonzó Expressz logója ³²

Az első világháború sok szomorú emléket hagyott ránk, az utókorra. A frontszakaszokon rengeteg háborúhoz köthető épületet emeltek, valamint a front közelében számos haditemetőt alakítottak ki. Az elesett katonáknak ma is élnek hozzátartozóik, valamint sokan megemlé-

³² <https://www.facebook.com/isonzoexpressz/photos/a.616492528478464.1073741825.616491178478599/1098316663629379/?type=1&theater> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

keznek róluk, megkoszorúzzák sírjaikat, emléktábláikat. Kápolnát emelnek és szobrot állítanak, ezzel tisztelegve a hősi halált halt katonák emléke előtt. Több mint száz év telt el, hogy kirobbant a Nagy háború. A történészek, a vasutasok és a szervezők úgy gondolták, hogy az olasz front kialakulásának századik évfordulójára indítanak egy expresszvonalat, vagyis egy zarándokvonalat, amely az akkori frontra vitte az utasokat. Ez lett az Isonzó Expressz.

„A különvonat ötlete a hagyománnyá nemesedett (Történelmi) Székely Gyorséhoz hasonlóan az Indóház Kiadó berkeiből származik, és az ügy azonnal lelkes és elkötelezett támogatókra lelt, egyrészt kiadónk régi partnerénél, a gyimesbükki MÁV őrház felújításán túl a szlovéniai magyar katonai hagyományok ápolásáról is közismert Budakeszi Kultúra Alapít-

13. kép A 2015-ös Isonzó Expressz útvonala ³³

³³ <https://www.facebook.com/isonzoexpressz/photos/a.616492528478464.1073741825.616491178478599/1098316663629379/?type=1&theater> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

ványánál, másrészt a Honvédelmi Minisztérium Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztályánál, valamint a Nagy Háború Kutatásért Közhasznú Alapítványánál.(...)Az Indóház decemberi kiadása részletesen foglalkozik azzal a vasútvonallal, amin az Isonzó expressz útja utolsó szakaszán halad majd. Bár odaútban eredetileg Hodošnál (Őrihódos) léptük volna át a magyar-szlovén határt, 2015. július 20-án Ormož (Ormosd) és Pragersko között vágányzár volt, ezért módosult a terv: Gyékényesnél lépünk ki, és a Koprivnica (Kapronca) – Dugo Selo – Zágráb útvonalon haladva célozzuk meg a szlovén hálózatot. Zidani Most és Ljubljana érintésével, Sežanánál északra véve az irányt tértünk rá az egykori „Karawanken- und Wocheinerbahn” déli szakaszára, a Karsztvasútra, a végállomás Nova Gorica.”³⁴

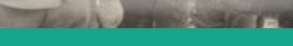

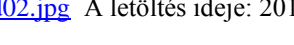
Először tehát 2015. július 20-án indult a Magyar Vasúttörténeti Parkból és Budapest Keleti pályaudvarról az expressz. A vonat az első napon a következő menetrend szerint közlekedett: Magyar Vasúttörténeti Park – Rákosrendező – Budapest Keleti-pályaudvar – Kelenföld – Székesfehérvár – Siófok – Fonyód – Balatonszentgyörgy – Nagykanizsa – Gyékényes – Koprivnica (Kapronca) – Zágráb – Dobova – Ljubljana – Sežana (gépcsere dízelre) – Nova Gorica, ahol az Európa téren fogadták az érkezőket.

Másnap, július 21-én kettéváltak az egykori hadszínterekre indulók. A doberdói programon résztvevők autóbuszai – jól szervezeten összesen öt, a vonaton kiosztott karszalagok színeivel megegyező színnel jelölt buszra kellett felszállni – nyolckor indultak az egykori olasz front színhelyeire. Goriziában (Görz) az ősi várnál a napi tervezett menetet ismertették, a helyszínek rövid bemutatása mellett a vár alatti kilátópontról. Az indulás után a várost elhagyva megtekintették Doberdót. Ezek után San Martino del Carsóban múzeumlátogatást terveztek, majd a nagyváradi 4-es honvédek emlékoszlopát tekintették meg. Később a Monte San Michele magaslatán gyalogos sétát tartottak az egykori magyar alagutak, lövészárkok, és kavernák bemutatásával. Aztán Visintiniben megtekintették a magyar kápolnát, míg Redipugliában az olasz katonai temetőt és a monumentális hősi emlékművet látogatták meg. Foglianóban az osztrák-magyar katonai temetőt keresték fel. Gradiscában kisebb pihenőt, szabadprogramot tartottak, aztán estefelé visszaérkeztek a Nova Gorica-i szálláshelyre.

³⁴ <http://www.isonzoexpressz.hu/2015> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

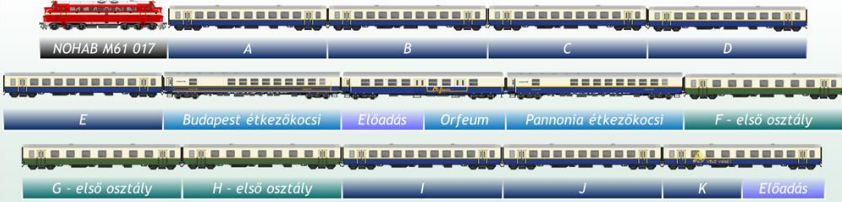

Vonatösszeállítás

1				J	
1				I	
1				H	
Y				Budapest	A'la carte kínálat
Y				Pannonia	A'la carte kínálat
L				VELO Veled!	Előadások
2				A	
2				B	
2				C	
Y				Orfeum	Sebő együttes
2				D	
2				E	
2				F	
2				G	

www.mavnosztalgia.hu | facebook.com/mavnosztalgia | facebook.com/isonzoexpressz

Az Isonzó Expressz 2015 tervezett összeállítása:
2015. július 20-23.

The diagram shows the following sequence of cars from front to back: Locomotive NOHAB M61 017, A, B, C, D, E, Budapest étkezőkocsi, Előadás, Orfeum, Pannonia étkezőkocsi, F - első osztály, G - első osztály, H - első osztály, I, J, K, Előadás.

14. kép A 2015-ös Isonzó Expressz összeállítása ³⁵

³⁵ <http://iho.hu/img/isexind02.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

Ezzel párhuzamosan a szlovéniai oldalon a múlttal ismerkedőket szállító autóbuszok reggel elindultak a vasútállomásra, ahonnan az Isonzó Expressz fedélzetén Most na Sočiba utaztak. A vonat tisztelgésként lassított a sínek mentén fekvő solkányi katonatemetőnél. Most na Sočiban ismét buszra szálltak az utazók, és tovább indultak Kobaridba vagy ahogy talán jobban ismeretes Caporettoba. Itt található egyébként a régió egyik legérdekesebb tárgyakban igen gazdag múzeuma, továbbá az az olasz osszárium, amelyet Benito Mussolini építtetett és ahová több ezer katona földi maradványait temették a nagy háborút követő években. Innen a Kolovrat-hegyre vezetett tovább az út, ahol az olasz futóárkokat tekinthették meg. A magaslatról látható volt a Smaragd-folyó, illetve az Isonzó (Soča) mentén az egykori, többek között a szegedi 46-osok által védett Tolmeini – (Tolmin) hídfő is. A több mint ezer méter magas ge-

15. kép A 2015-ös Isonzó Expressz egy völgyhídon ³⁶

³⁶ <http://www.isonzoexpressz.hu/images/20150728/cikk-19-1.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

rincet elhagyva a Tolmin-Loče-i katonatemetőben zárult az esemény, bár választható programként még meg lehetett látogatni a Triglav Nemzeti Parkot is. Később a csoport szintén Nova Goricába tért vissza autóbuszokkal. Az eseményt csoportcserével 22-én gyakorlatilag megismételték.

Az Isonzó Expressz utolsó napján nyolckor indult a zarándokvonat előbb Štanjelbe, ahol az állomástól körülbelül negyedórányi gyalogútra lévő osztrák-magyar katonatemetőben, közös szlovén-magyar központi megemlékezést tartottak. Ekkor az Isonzónál harcoló magyar ezredek kiállító városok többsége, így Budapest, Debrecen, Nagyvárad, Székesfehérvár, továbbá Mária Terézia háziezrede, a 32-esek emlékéért ápoló Budapest-Józsefváros hivatalos delegációja is koszorút helyezett el. Ezek után a megemlékezőkkel hazafelé indult a vonat.³⁷ Az Isonzói Expressz 2015-ös útján a Nohab 017 pályaszámú mozdony húzta a szerelvényt, amely a Székely gyors expressznél is közreműködött.³⁸ Horvátországban viszont egy horvát villanymozdony, majd Sezana városában egy SŽ 644 (Spanka), vagy 664 (Reagan) mozdony vitte a zarándokvonatot a végállomásig, majd a hazafelé vezető úton Sezanáig.

A második Isonzói Expressz 2016. július 17-21. között az előző évi úthoz képest más mozdonyokkal és más vonalon futott, azonban a program célja és lényege egy kis bővítéssel továbbra is ugyanaz maradt, mint az az előző évben volt. Ebben az évben a mozdony a reggeli órákban indult meg 2016. július 17-én Budapest-Nyugati pályaudvarról Kelenföld – Tatabánya – Győr – Sopron vonalon Szlovéniába, Nova Goricába. Az út a Semmering-hágón a világ első magashegyi vasútvonalán keresztül vezetett, amelyet 1854-ben adtak át, s ami 1990-ben felkerült az UNESCO Világörökség Listára. A gyönyörű természeti panoráma mellett a vasúti pályaszakasz tereptárgyainak építészeti megoldásai is szép látványt nyújtottak, hiszen 14 alagút, 16 viadukt, és több mint 100 kőhid és átjáró illeszkedik a hegyvidéki tájba. Az utazás során előadásokat és szabad beszélgetéseket is tartottak, többek között az Orfeum illetve a VELO Veled! közösségi kocsiaiban, valamint a vonaton egy kiállítást is berendeztek. A szerelvény a késő délutáni órákban érkezett meg Nova Goriciába, ahol a vonatot ünnepélyesen fogadják a vasútállomás előtti Európa téren.

Másnap 2016. július 18-án a tavalyi évhez hasonlóan szintén autóbuszokkal indultak el a cerjei emlékműhöz, ahonnan nagyszerű kilátás nyílik az egykori harcok színhelyeire.

³⁷ <http://iho.hu/hir/isonzo-expressz-eloszor-150716> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

³⁸ Megjegyzés: Lásd bővebben Cívisporta I. évfolyam 1. szám 30. oldalán

16. kép A 2016-os Isonzói Expressz Traxx mozdonya ³⁹

Az emlékhelyet elhagyva a csoport ezek után rövidesen elérte a Doberdó-fennsíkot. San Martino del Carsóban meglátogatták a múzeumot, majd a nagyváradi 4-es honvédek obeliszkjét tekintették meg. A Monte San Michele magaslatán a tavalyi évhez hasonlóan szintén meglátogatták az egykori magyar kavernákat, lövészárkokokat és alagutakat illetve magát a múzeumot. Aztán a Visintiniben található magyar kápolnához vezetett a csoport útja, majd Redipugliában az olasz katonai temetőt és monumentális hősi emlékművet, illetve Foglianóban az osztrák-magyar katonai temetőt keresték fel.

A következő napon a Nova Goriciában lévő szálláshelyről autóbusszal Kobaridba (Caporetto) vezetett a társaság útja, ahol felkeresték a múzeumot és az olasz osszáriumot, majd tovább mentek a Kolovrat-hegyre, ahonnan páratlan panoráma nyílik az Isonzó völgyre. Itt egy I. világháborús szabadtéri emlékhely található. A több mint 1000 méter magas gerincet elhagyva a Tolmin-Ločeai katonatemetőt keresték fel.

A negyedik napon már kötetlenebb volt a program. A társaság egy része Javorcára utazhatott el, ahol megtekinthették a 3. osztrák-magyar közös hegyidandár 1916-ban elesett bajtársak emlékére emelt kápolnáját. A szentélyt puszta kezükkel építő bakák tölgyfa muníci-

³⁹ http://img1.indafoto.hu/1/1/169553_fdd7f5012fd8d73a7835e0e354779903/24306620_adbafef28dcdffa298fc1af18199bd8_xxl.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

17. kép Hagyományörzők a történelmi emlékvonat mellett ⁴⁰

ósládák deszkáiba égették két és fél ezer itt nyugvó bajtársuk nevét. E táblák ma is ott sorakoznak a falakon, afféle halottak könyveként. De a csoport egy része kevésbé nyomasztó lazább elfoglaltságot is választhatott magának, így megtekinthették a környező bortermelő vidéket Smartno-t és Dobrovo-t, továbbá meglátogathatták Goriska Brda legnagyobb borászatát. De meg lehetett tekinteni a Skocjan Karszt Barlangokat is, amelyek 1986 óta az UNESCO világörökség részeként kápráztatják el a látogatókat. A helyszín megtekintése során kivételesen sok kanyont, vízesést, és hatalmas földalatti üreget, csodálhatott meg a csoport. De Piran-Portorozs környékén tengerparti pihenést is lehetett választani, vagy akár meglátogathatta a társaság egy része a méltán híres lipicai fehér paripák otthonát is.

Volt, azonban aki a Triglav Nemzeti Parkban található Tolmin szurdokot tekintette meg. Itt először az Ördög hídja illetve Hudičev most irányába érdemes venni az irányt. „Egy

⁴⁰ <http://iho.hu/hir/utnak-indult-a-masodik-isonzo-expressz-160717> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

alagúton keresztül érjük el a szédítő, 60 méteres szakadékot átívelő hidat. A hídtól kb. 500 méterre egy kanyar után látjuk meg a Zadlaška barlangot, más néven Dante barlangját. A legenda szerint a költőt a barlang ihlette az Isteni színjáték pokolban játszódó jeleneteire. Visszatérve az útra, lépcsők vezetnek le a vadregényes Zadlaščica szurdokba, ahol a legérdekesebb látnivaló a Medvefej (Glava Medved) tekinthető meg, ami nem más mint egy óriási háromszög alakú sziklatömb, beszorulva a szűk kanyon két függőleges sziklafala közé. A mély szurdokba ritkán ér le a napfény, állandóan magas a páratartalom és a mediterrán éghajlatnak is köszönhetően elbűvölően dús és egzotikus a vegetáció.”⁴¹

A kikapcsoló időtöltés után, az ötödik napon 2016. július 21-én autóbusszokkal a központi megemlékezés helyszínére Svetoba érkezett a társaság, ahol megkoszorúzták az I. világháborúban elesett hősök emlékhelyét a katonai temetőben. A tiszteletadás után a mozdony délután indult el Magyarország irányába.⁴² Az Isonzói Expresszt 2016-ban a 004-es Traxx mozdony húzta, amelynek festése a MÁV 170 éves évfordulójára készült. Sopronból Ausztrián át a 2143-as ÖBB-s dízel mozdony vitte tovább a szerelvényt, majd Szlovéniától a szokásos SŽ 644 (Spanka), vagy 664 (Reagan) mozdony dolgozott a zarándokvonat előtt.

Természetesen 2017-ben sem maradhatott el a nagy háború eseményeire emlékeztető rendezvény. Ebben az évben július 16-án indult a különvonat Kelenföld pályaudvarról Tatabánya, Győr és Hegyeshalom érintésével Szlovéniába, Nova Goricába. Az út ebben az évben is a Semmering-hágón vezetett át, amely során szintén előadásokat és beszélgetéseket tartottak az Orfeum, illetve a Velo Veled! közösségi kocsiában, továbbá újfent berendeztek egy kiállítást. A vonat a délutáni órákban érkezett meg az egykori Isonzó-front, a tolmeini osztrák–magyar hídfő egyik legfontosabb utánpótlási vasútállomására, az Isonzó menti Most Na Sociba. Innen autóbusszokkal jutottak el a résztvevők a modrejcei katonatemetőhöz, ahol körülbelül 1600 a tolmeini hídfőnél, illetve a közeli csatatereken elesett osztrák–magyar katona alussza örök álmát. Ezen a helyszínen közös szlovén-magyar katonai megemlékezést tartottak. Ezek után a különvonattal a smaragdszínű Isonzó mentén a világhírű solkáni hídon át vezetett az út, az egykori görzi vasútállomásra, a mai Nova Goricába. Az utasokat megszokott módon az Európa téren fogadták.

⁴¹ <http://www.mavnosztalgia.hu/hu/programs/show/794> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

⁴² <http://www.mavnosztalgia.hu/hu/programs/show/794> illetve <http://www.isonzoexpressz.hu/2016> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

SZERELVÉNYÖSSZEÁLLÍTÁS

	<i>Pullman Club 3</i>
	<i>Pullman Club 2</i>
	<i>Pullman Club 1</i>
	<i>Budapest - Történészek előadásai</i>
	<i>Orfeum - bár / Csík János és barátai</i>
	<i>Standard A</i>
	<i>Standard B</i>
	<i>Standard C</i>
	<i>VELO Veled! - Hagyományörző katonák</i>
	<i>Standard D</i>
	<i>Standard E</i>
	<i>Albert Flórián - étkezőkocsi</i>
	<i>Pannonia - étkezőkocsi</i>
	<i>Istropolitan</i>
	<i>Hungaria - VIP</i>

mavnosztalgia.hu | jegyiroda@mavnosztalgia.hu
facebook.com/mavnosztalgia | instagram.com/mavnosztalgia
#mavnosztalgia #elmenyekutjan #elmenyvonat #isonzoexpressz

18. kép Az Isonzó Expressz szerelvényösszeállítása ⁴³

⁴³ <http://iho.hu/hir/ot-nap-az-isonzo-expresszel-170712> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

Másnap a cerjei emlékműhöz utazott a csoport ahonnan nagyszerű kilátás nyílt az egész vidékre, az egykori harcok színhelyeire. Az emlékhelyet elhagyva aztán a Doberdó-fennsíkhöz ment a csoport. San Martino del Carsóban ismét meglátogatták a múzeumot, majd a nagyváradi 4-es honvédek obeliszkjéhez zárandokoltak. A szokásokhoz híven újfent felkeresték Monte San Michele magaslatán az egykori magyar lövészárkokat és a múzeumot. Redipugliában pedig a monumentális olasz hősi emlékművet, foglianoban pedig az osztrák–magyar katonatemetőt látogatták meg.

A következő napon autóbusszal a Bovectől északra, a Kortnica patak festői völgyében álló Kluže erődhöz indult a társaság, amely hajdanában a Koritnica legszűkebb részén egy stratégiai fontosságú átjárót zárt le. A vállalkozó kedvű utasok elsétálhattak egészen a közeli Hermann erőd felé vezető, néhol alagútban is haladó gyalogösvényen. Ezek után elhagyva a Kluže erődöt, Kobaridba (Caporetto) utazott a csoport, ahol felkeresték a látványos Kobaridi Múzeumot, amely az I. világháborús Isonzó-front eseményeit idézte meg, bemutatva a Felső-Isonzó mentén két és fél évig tartó harcokat, különösen a tizenkettedik isonzói csatát, a caporettoi áttörést. Az Isonzó menti terep makettje, a gazdag képanyag, a rekonstruált kaverna és a magyar nyelvű dokumentumfilm napjainkban az emberiség történetének egyik legnagyobb hegyi csatáját jeleníti meg. Ezek után pedig a Kolovrat-hegyre látogattak el, ahol a több mint ezer méter magas gerincet és az olasz harmadik védelmi vonal jól megőrzött állásait tekinthette meg a társaság mindamellet, hogy ezen a helyen páratlan panoráma nyílik az Isonzó völgyre is.

A negyedik napon ismét fakultatív programok közül lehetett választani, így újfent meg lehetett tekinteni a javorcai kápolnát, lehetett pihenni a Portorozsi tengerparton, vagy esetleg borkóstolásra is el lehetett látogatni a kis Toscanának is nevezett Smartno, Dobrovo környéki borgazdaságokhoz. Akit érdekelt megtekinthette Szlovénia világhírű látványosságát a Postojna városban található cseppkőbarlangot is, amely az egyik legnagyobb ilyen képződmény a világon. A turistákat egy kisvonat vitte a barlangba ahol egy másfél órás séta alatt ismerhették meg az érdeklődők a barlang történetét és annak legszebb cseppköveit. Ezek után meg lehetett még tekinteni a predjamai várat is, amelyet egy 123 méter magas, függőleges sziklafal egyik nyílásához építettek, így előlről egy lovagvárat látunk, hátulról pedig egy hatalmas barlangrendszer tekinthetünk meg!

A kitartoák kedvéért természetesen fakultatíve meg lehetett látogatni a Visintiniben álló magyar katonai kápolnát, továbbá Monfalconéban a tematikus emlékparkot, amely három különböző területből áll. A park részeit túraösvények és egy erdei út köti össze. Ezek után, akik ezt a programot választották ellátogathattak Palmanova csillag alakú erődvárosába is, amelyet 1960-ban nemzeti műemlékké nyilvánítottak. A csoport egy része pedig egy menetrendszerinti vonattal Velencébe is kiruccanhatott.

Az utolsó napon 2017. július 20-án a csoport visszaindult Magyarországra.⁴⁴ Ebben az évben az 1956-os Taurus mozdony húzta a szerelvényt egészen Hegyeshalomig, majd egy osztrák villanymozdony vette át a munkát egészen Jesenice állomásig, ahol a már megszokott szlovén SŽ 644 (Spanka), vagy 664 (Reagan) mozdony húzta tovább a zarándokvonatot egészen a végállomásig.

Jövőre lesz 100 éve annak, hogy befejeződött a Nagy háború, így, mint minden történetnek az Isonzó Expressznek a históriája is valószínűleg lezárul. Reméljük azonban, hogy a zarándokvonat elérte célját és így ez által is, tovább őrizhetjük emlékét az I. világháborúban elesett hőseinknek.

18. kép A szlovén mozdony rácsatlakozása az Isonzó Expressz szerelvényeire⁴⁵

⁴⁴ <http://www.isonzoexpressz.hu/program> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

⁴⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=2X5vf7qg3sE> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

Forrásjegyzék

TÉGLÁSI KERESZTELÉSI ANYAKÖNYV

1877 *Hevesi József születési bejegyzése 1877. szeptember 15-ről.* Téglás. 34. oldal.

TÉGLÁSI HALOTTI ANYAKÖNYV

1917 *Hevesi József haláláról szóló bejegyzés.* Téglás.

Irodalomjegyzék

BANFI, FLORIO – KOVÁCS ZSUZSA – HORVÁTH ZOLTÁN GYÖRGY – SÁRKÖZY PÉTER

2007 *Itáliai magyar emlékek.* A Szent Korona öröksége sorozat. Romanika Kiadó Budapest 2007. 1-495.

BALOGH TAMÁS ZOLTÁN

2017 *A Székely Gyors és a Csíksomlyói zarándokvonatok története.* Cívisporta I. évfolyam 1. szám 25-41. oldal. In: HORVÁTH PÉTER és BALOGH LÁSZLÓ (Szerk.): Kiadó: BALOGH TAMÁS – Debrecen. 1-108. http://civisporta.hu/civisporta_2017_1.pdf Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XII. 29.

A 2017-ES ISONZÓ EXPRESSZ PROGRAMJA

2017 <https://www.youtube.com/watch?v=2X5vf7qg3sE> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

BEMUTATKOZOTT AZ ISONZÓ EXPRESSZ 2016

2016 <http://www.isonzoexpressz.hu/2016> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

ISONZÓ EXPRESSZ

2015 <http://www.isonzoexpressz.hu/2015> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

ISONZÓ EXPRESSZ ELŐSZÖR

2015 <http://iho.hu/hir/isonzo-expressz-eloszor-150716> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

ISONZÓ EXPRESSZ – ÖT NAPOS UTAZÁS

2016 <http://www.mavnosztalgia.hu/hu/programs/show/794> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 30.

MÚLT-KOR TÖRTÉNELMI MAGAZIN

2015 *Szamár-sziget rabjai – az eltűnt hadsereg nyomában.* Múlt kor történelmi magazin <https://mult-kor.hu/szamar-sziget-rabjai---a-nagy-haboru-fogolykalvariaja-20151019> Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

OLASZ FRONT (ELSŐ VILÁGHÁBORÚ)

2017 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 29.

OLASZORSZÁG HADBALÉPÉSE (1915.)

2017 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_\(1915\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olaszorsz%C3%A1g_hadba_l%C3%A9p%C3%A9se_(1915)) Az oldal utolsó megtekintése: 2017. XI. 28.

Képjegyzék

A 2015-ös ISONZÓ EXPRESSZ EGY VÖLGYHÍDON

2015 <http://www.isonzoexpressz.hu/images/20150728/cikk-19-1.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

A 2015-ös ISONZÓ EXPRESSZ ÖSSZEÁLLÍTÁSA

2015 <http://iho.hu/img/isexind02.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

A 2015-ös ISONZÓ EXPRESSZ ÚTVONALA

2015 <https://www.facebook.com/isonzoexpressz/photos/a.616492528478464.1073741825.616491178478599/1098316663629379/?type=1&theater>
A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

A 2016-os ISONZÓI EXPRESSZ TRAXX MOZDONYA

2016 http://img1.indafoto.hu/1/1/169553_fdd7f5012fd8d73a7835e0e354779903/24306620_adbafef28dcdfa298fc1af18199bd8_xxl.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

A SZLOVÉN MOZDONY RÁCSATLAKOZÁSA AZ ISONZÓ EXPRESSZ SZERELVÉNYEIRE

2017 <https://www.youtube.com/watch?v=2X5vf7qg3sE> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

AZ ISONZÓ EXPRESSZ LOGÓJA

2015 <https://www.facebook.com/isonzoexpressz/photos/a.616492528478464.1073741825.616491178478599/1098316663629379/?type=1&theater>
A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

AZ ISONZÓ EXPRESSZ SZERELVÉNYÖSSZEÁLLÍTÁSA

2017 <http://iho.hu/hir/ot-nap-az-isonzo-expresszel-170712> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

AZ OLASZ EGYSÉG LÉTREJÖTTE

(é. n.) <http://slideplayer.hu/2026266/8/images/7/Az+olasz+egys%C3%A9g+%C3%A9trej%C3%B6tte.jpg> A letöl-tés ideje: 2017. XI. 28.

AZ OLASZ FRONT 1915-1917. KÖZÖTT

2017 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)#/media/File:Italian_Front_1915-1917.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)#/media/File:Italian_Front_1915-1917.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OLASZ FRONT 1917-BEN

2017 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)#/media/File:Battle_of_Caporetto.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)#/media/File:Battle_of_Caporetto.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OLASZ FRONT 1918-BAN

2017 [https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_\(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA\)#/media/File:Battle_of_Vittorio_Veneto.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Olasz_front_(els%C5%91_vil%C3%A1gh%C3%A1bor%C3%BA)#/media/File:Battle_of_Vittorio_Veneto.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR KATONAI TEMETŐ AURISINABAN (NABREŽINA)

2017 http://www.potmiru.si/slike4/nabrezina_1.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR KATONAI TEMETŐ EMLÉKMŰVE CORMÓNSBAN

(é. n.) <http://d2s9ix2b4sctqt.cloudfront.net/big/561022.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR KATONAI TEMETŐ VERONA

(é. n.) http://1.citynews-veronasera.stgy.ovh/~media/34044496796553/allievia_l_lavoro-2.jpg A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA ÉS ANNAK NEMZETISÉGEI

2017 https://hu.wikipedia.org/wiki/Osztr%C3%A1k%E2%80%93Magyar_Monarchia#/media/File:Ausztria-Magyarorsz%C3%A1g_nemzetis%C3%A9gei.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

EURÓPA SZÖVETSÉGI RENDSZERE A HÁBORÚ IDEJÉN

2010 https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Map_Europe_alliances_1914-hu.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

HAGYOMÁNYÖRZŐK A TÖRTÉNELMI EMLÉKVONAT MELLETT

2016 <http://iho.hu/hir/utnak-indult-a-masodik-isonzo-expressz-160717> A letöltés ideje: 2017. XI. 30.

HEVESI JÓZSEF HALÁLÁRÓL SZÓLÓ BEJEGYZÉS AZ 1917-ES TÉGLÁSI HALOTTI ANYAKÖNYVBEN

1917 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3QS7-L9MW-JJR6?i=37&cc=1452460&cat=2018169> A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

KATONAI SZÖVETSÉGEK 1914-BEN

2010 https://hu.wikipedia.org/wiki/F%C3%A1jl:Map_Europe_alliances_1914-hu.svg A letöltés ideje: 2017. XI. 28.

LÖVÉSÁRKO FOGLIANO REDIPUGLIA-BAN

(é. n.) <http://www.guideturistichefvg.com/wp-content/uploads/2015/12/redipuglia-trincee-1024x384.jpg> A letöltés ideje: 2017. XI. 29.

OLASZORSZÁG GYARMATAI 1902-BEN, 1930-BAN, 1941-BEN

2002-2008 [http://slideplayer.hu/2026266/8/images/7/Az+olasz+egys%C3%A9g+leveg%C3%A9s%C3%B6t%C3%A9s.jpg](http://slideplayer.hu/2026266/8/images/7/Az+olasz+egys%C3%A9g+leveg%C3%A9s%C3%A9g%C3%B6t%C3%A9s.jpg) A letöltés ideje: 2017. XI. 28.